

LAURBERG & GAD FOT. 1918

FOTOTYPI PACT & CRONES EFTF.

Frédéric Borge

III.

Rudolph Bergh.

(22. September 1859—8. December 1924.)

Af **J. E. V. Boas.**

(Tale i Videnskabernes Selskabs Møde d. 6. Marts 1925.)

Naar jeg har paataget mig at sige nogle Ord om Rudolph Bergh her i Aften, er det fordi jeg er den af Zoologerne her i Selskabet, som har kendt ham længst og bedst. Bergh og jeg har været Venner fra vor tidlige Ungdom; han var fire Aar yngre end jeg, men Venskabet mellem os knyttedes alligevel ganske tidlig, eet eller to Aar efter at han var bleven Student, han førte mig meget snart ind i sine Forældres Hjem, hvor jeg en Aarrække kom hyppig, og vort fortrolige Venskab fortsattes gennem Aarene, indtil han i Begyndelsen af indeværende Aarhundrede forlod Videnskaben og samtidig drog til Tyskland, hvad der naturligvis til en vis Grad løsnede Baandet mellem os, selv om jeg af og til hørte fra ham eller saa ham, naar han var paa Besøg hjemme. Men da han efter Krigen vendte tilbage, saas vi igen nogle Gange og alt var som i gamle Dage; sidste Gang jeg var sammen med ham var i Sommeren 1924, da jeg besøgte ham i Davos.

Jeg har saaledes nogle Forudsætninger for at tale om ham her. Navnlig har jeg haft Lejlighed til at følge hans videnskabelige Løbebane Skridt for Skridt.

Bergh var ubetinget en ejendommelig Skikkelse indenfor Kredsen her. Han var en udpræget Kunstner-Natur. Som saa mange andre Kunstnere havde han ondt ved at slaa sig til Ro eller holde sig til noget enkelt; ved Siden af sine zoologiske Studier, som han var meget begejstret for en Tid lang, dyrkede han allerede fra Ungdommen af Musik, efterhaanden paa en mere og mere intensiv Maade, indtil han i en moden Alder, forlængst Universitetslærer og endog Medlem af vort Selskab, helt vendte sin Hu bort fra Videnskaben og kastede sig i Musikkens Arme. Han havde — hvad der vist ogsaa er karakteristisk for mange Kunstnere — Perioder, hvor han intet kunde gøre, hverken i Musikken eller i Videnskaben. Hans personlige Forhold var ogsaa til en vis Grad prægede af den samme Uro: han var saaledes ikke mindre end fire Gange gift. Men med al denne Uro var han — som saa mange Kunstnere — en god og kærlig Natur, en udmærket Ven.

Dette urolige Kunstner-Præg var en Slægtsarv. Ikke direkte fra Forældrene, der aldeles ikke havde dette Præg. Faderen var jo nok en ejendommelig Skikkelse, men han var støbt i meget faste Former og holdt sig saa trofast som nogen i det Spor han eengang havde lagt: han var en dygtig Læge, en human Hospitals-Chef og ved Siden deraf en trofast og uforanderlig zoologisk Arbejder uden Sidespring. Moderen, en højt begavet Kvinde, var heller ikke det mindste irregulær. Men hendes Forældre var begge Teaterfolk, Moderen, Madam Simonsen, f. Ryssländer, en fremragende Operasangerinde, Faderen en udmærket Kapelmusikus. Det er vistnok fra *ham*, der efter hvad jeg har hørt af en af den Generation, der var gammel da jeg var ung, førte et »rigtigt Kunstnerliv«, at Bergh havde baade sine kunstneriske Evner og sine Kunstner-Svagheder.

Det paagældende Kunstner-Par, der havde en stor Flok Børn, har arvet deres Evner ned paa en hel Række Mennesker: Niels Juel Simonsen var en af Sønerne; Sangerne Schmedes er Dattersønner; Gerda Christophersen er en Datterdatter; og ogsaa i den tredie Generation er der musikalske Evner.

Saaledes var Bergh altsaa genotypisk bestemt — det er vist saaledes det hedder i Arvelighedslærens Terminologi. Dertil kom saa det Stempel, som Opdragelse og ydre Forhold satte paa ham. Han var ene Barn i et velhavende, næsten rigt, særdeles velordnet Hjem, hvor han havde sin myreflittige Fader, Lægen og Zoologen, daglig for Øje — Forhold der ved Siden af, til Dels i Kamp med, det nedarvede Præg bliver af afgørende Betydning for hans Udvikling. Da han var bleven Student, var Bestemmelsen da først, at han skulde være Mediciner, men allerede da han var et Aars Tid Student, skrev han sit første zoologiske Arbejde og allerede i 1879 blev han og Faderen enige om, at han skulde have Lov til at gaa den mere brødløse Vej som professionel Zoolog, hvad Faderen ogsaa helst selv havde villet i sin Ungdom men af økonomiske Grunde havde opgivet. Ved Siden af sit zoologiske Studium dyrkede Bergh derefter som alt nævnt Musik — »min anden Hovedinteresse« som han kaldte det — men Zoologien var dog gennem mange Aar Hovedsagen. Han tog Konferens, rejste udenlands og udarbejdede sin Disputats hos Faderens Ven Semper i Würzburg, blev Doktor og, efter nogle Aars Tjeneste som Privatdocent, i 1890 midlertidig Docent i Histologi og Embryologi ved Universitetet. Han var en Tid lang glad for og ivrig optaget af sin Docentvirksomhed; men efterhaanden tog Musikken ham helt, og sluttelig var det kun med største Anspændelse, at han

kunde holde sine Forelæsninger; videnskabeligt Arbejde kunde han ikke mere samle sig til. I Konsekvens heraf var det saa, at han i 1903 helt sagde Zoologien Farvel og opgav sin Docentstilling¹⁾ — hvad han maatte betale bl. a. med et fuldstændigt Brud med sin Far, der betragtede det som en ren Degradation. Han slog sig ned i Tyskland, hvor han mente at have mere Sangbund for sin Musik, komponerede saa vidt jeg ved ret meget og førte en energisk Kamp for at vinde Anerkendelse som Komponist, ikke uden ret store økonomiske Ofre. Efter Krigen vendte han endelig tilbage til Danmark, hvor han efter nogen Tids Forløb fik en Lærerstilling ved Konservatoriet, af hvis Direktion han ogsaa blev Medlem — Stillinger, som han satte overordentlig Pris paa. Men saa var det, at han kort Tid efter blev ramt af den Ulykke at faa en kirurgisk Tuberkulose, der først medførte Tabet af den ene Fod — Hælbenet var ganske ødelagt af den tuberkuløse Proces —; snart efter blev den venstre Underarm angreben paa samme Maade, og i en meget elendig Tilstand rejste han til Schweiz, hvor han atter kom til Kræfter; men Processen i Armen holdt sig stadig trods daglige timelange Solbade. Da jeg sidste Sommer besøgte ham i Davos, var han ved ret godt Almenbefindende og i ganske godt Humør og saa vel, at han spadserede en Tur med mig (han havde faaet en

¹⁾ Kort forinden var et Forslag om at han skulde være Extraordinarius blevet forkastet, hvorfor den Formodning er bleven udtalt, at dette var Aarsagen — eller en medbestemmende Aarsag — til at han opgav sin Docentplads. Efter hvad der fra en af hans nærmeste Venner, der netop dengang omgikkes ham meget, er blevet mig meddelt, var dette dog uden Betydning; det var alene det, at Musikken var bleven ham det eneste, der var det afgørende. Desuden havde den dav. Kultusminister, I. C. Christensen, lovet ham at genoptage Forslaget, saa at der var al Udsigt til, at han senere vilde være bleven Professor.

kunstig Fod). Jeg fik derefter et Par Brevkort fra ham, til sidst et hvori han meddelte mig, at han vilde vende hjem, saa at han ved Nytaarstid kunde begynde igen paa Konservatoriet — skønt den tuberkuløse Proces i Armen ingenlunde var afsluttet. Men saa kom en Lungebetændelse imellem og dræbte ham. Da Prognosen for kirurgiske Tuberkuloser i hans Alder er meget slet, kan hans Venner vistnok kun være tilfredse med, at det tog denne Udgang.

Berghs *videnskabelige Produktion* er ingenlunde ringe. Hans første Arbejde fremlagde han i Naturhistorisk Forening i Januar 1878, da han var 18 Aar gl., og hans sidste er fra 1902. I Dahls Bibliotheca Zoologica Danica 1876—1906 er han opført med 42 Numre. Hans Arbejder berører alle Hovedgrupper af Evertebrater: Protozoer, Cølaterater, Echinodermer, Orme, Arthropoder, Mollusker; ingen af dem behandler Hvirveldyr. Emnerne er i de fleste Tilfælde af embryologisk eller histologisk Art, særlig det første. Karakteristisk næsten for dem alle er det, at de er af begrænset Omfang; svarende til hans før omtalte Anlæg laa det ham fjernt at tage Opgaver op, hvis Bearbejdelse kunde trække ud gennem flere Aar, og det tiltalte ham mest at publicere sine Fund i smaa Stykker. Hans største Arbejde — bortset fra hans to smaa Lærebøger henholdsvis i Histologi og alm. Embryologi — er hans Disputats, der er paa nogle og firsindstyve smaa Sider.

Er der saaledes ofte noget brudstykkeagtigt ved hans Arbejder, saa er Forholdet ingenlunde det, at de er flygtig udført. Han var ikke for intet gamle Rudolph Berghs Søn. Han var en meget omhyggelig Arbejder og en meget flink Tekniker. Af hans Arbejder skal jeg særlig fremhæve hans Disputats om Udviklingen hos Hesteiglen, hvor han med Rette slaar fast, at de ejendommelige Udviklingsforhold

man finder her maa opfattes som en Metamorphose indeni Æggekapslen, og han sammenligner ret ingeniøst den unge Igles Forhold med Bilarvens i Vokscellen: i begge Tilfælde er det i et Hylster dannet af et Hudsecret at den unge Organisme lever efter at have sprængt Æghinden, saaledes at naar den i det ene Tilfælde betegnes som Larve, bør den ogsaa i det andet betegnes som saadan og ikke som Embryo. Af hans andre Arbejder skal jeg nævne den lille Række, der handler om den interessante Lovmæssighed i Celledelingerne i Kimstribene hos Annelider og Krebsdyr ud fra Teloblaste, som afsnører den ene Celle efter den anden. Endvidere hans forskellige Arbejder over Excretionsorganerne hos Ormene, hvor han har præsteret et godt og præcist Arbejde. Et smukt Arbejde er ogsaa de Bidrag, han i flere Sæt henimod Slutningen af sin zoologiske Tilværelse leverede til Studiet af Karvæggene hos Evertebraerne. Et af hans første Arbejder, fra 1881, altsaa da han var ganske ung, der handler om en Gruppe Protozoer, Dinoflagellaterne, et Arbejde, der for saa vidt falder noget udenfor Kredsen af hans andre Arbejder, som det hovedsagelig er systematisk, omtales anerkendende af den udmærkede tyske Forsker Bütschli i hans store Protozoværk. I det hele indeholder Berghs Produktion meget godt og solidt Arbejde, og ved Bedømmelsen af dens Omfang maa det jo erindres, at det kun er et halvt Livsværk den repræsenterer. Og det bør fremhæves, at han ikke var, som saa mange andre i vort Fag, en zoologisk Haandværker, men at han bestandig havde Refleksionen med sig og bestandig var levende teoretisk interesseret. Og hans Arbejder er ikke uden en vis Finhed og Originalitet. Der har under Udarbejdelsen af nærværende Mindeord paatrængt sig mig en Sammenligning: jeg synes, at Bergh mellem danske Zoo-

loger indtager en lignende Plads som Kaalund mellem danske Digtere: hans Produktion er ikke særlig omfattende, vel heller ikke af særlig Styrke, men den er ganske fin og savner ikke et originalt Præg.

Et mærkeligt Træk ved Bergh var det, at han, som var Godmodigheden og Elskværdigheden selv, var en bidsk *Polemiker*, naar nogen eller noget kom ham paa tværs. Han siger saaledes i en lille polemisk Artikel fra 1890 om Prof. Rabl, at denne »wenig Jahre vorher eine »Arbeit« geleistet hat die in Bezug auf die Reichhaltigkeit an unrichtigen Angaben eine hervorragende Stellung in der damaligen Litteratur einnahm.« Og længere henne siger han: »Wenn Herr Rabl sich veranlasst fühlt seinen Zweifel an der Häutung der Nephelis-Larve in so ironischen Worten kund zu geben, möchte ich ihm aufrichtig wünschen, dass er eben sowohl im Stande wäre, seine in Jena erworbene Larvenhaut¹⁾ abzuwerfen, wie die Nephelis-Larve die ihrige los wird.« I sin Disputats siger B. om noget som Lang har skrevet, at de paagældende Betragtninger hører til det vildeste og mest kritikløse, der er fremkommet i Zoologien i den senere Tid. Bergh har ganske vist Ret heri; men Lang var en saa dygtig Forsker, at det vel kunde have været passende at sige det paa en blidere Maade, og en af Langs Kolleger har da ogsaa lejlighedsvis — skønt i Realiteten enig med Bergh — nedlagt en stærk Indsigelse imod den Maade, han havde behandlet Lang paa.

Som Universitets-Lærer var Bergh tydelig nok præget af sit særlige Anlæg. De første Aar var hans Forelæsninger efter de foreliggende Vidnesbyrd baarne af en stærk Be-

¹⁾ Det kan til Forklaring af dette noget mystiske Udtryk oplyses, at Rabl var en Elev af Häckel (Jena), Bergh af Semper, der var en Modstander af Häckel.

gejstring for Emnet, blev holdt med megen Varme og Liv og hørte til det bedste af naturhistoriske Forelæsninger, der paa det Tidspunkt blev holdt ved Universitetet. Særlig de embryologiske Forelæsninger, hvor han kunde debattere teoretiske Spørgsmaal, som interesserede ham, roses meget. Men henimod Slutningen af hans Funktionstid, da hans Stemning laa helt anderledes, var Foredraget ganske forandret, nervøst og mekanisk. Som Vejleder i sit Laboratorium var han udmærket for dem, som viste Interesse og som han interesserede sig for, han kunde blive Fyr og Flamme, naar nogen fandt noget, han mente var nyt, og han kaldte da de andre sammen, for at de kunde se det. Han virkede inciterende paa de unge; nuv. Prof. Oluf Thomsen skriver til mig om ham: »Han var en stor Opmuntring.« Og Thomsen fremhæver den kammeratlige Maade, han omgikkes Eleverne paa, uden at de derfor havde mindre Respekt for ham. Dog kom ogsaa her hans nervøse Fornemmelser til Tider frem, men selv da var han venlig og hjælpsom.

Endelig skal jeg til Slutning sige et Par Ord om Bergh som *Musiker*, som *Komponist* og som *Lærer* i Musikteori. Jeg maa her straks gøre den Bemærkning, at jeg personlig slet ingen Føling har med denne Side af hans Virksomhed, idet denne Kunst start staar mig ret fjernt. Jeg veed, at mange musikforstandige ikke syntes om hans Ting, men tillige at der var andre, som satte Pris paa dem. Jeg har for at have et fastere Holdepunkt henvendt mig til Komponisten Carl Nielsen, som stod i venskabeligt Forhold til Bergh og som har været saa elskværdig at meddele mig en Karakteristik af ham som *Komponist* og som *Lærer* ved Konservatoriet, som jeg skal tillade mig at referere.

Carl Nielsen skriver, at Bergh som Komponist var en Germanernes Lærling, der havde faaet sin væsentlige Uddannelse hos grundige tyske Lærere og som tilsidst saa temmelig kunde mestre de vanskeligste Former (Fuga, Sonate etc.). Karakteren af hans Komposition er eklektisk, nærmest støttende sig til Johannes Brahms. Det han bedst formaaede at udtrykke, var en vis elegisk-melankolsk Stemning, mere en Drøm om Skønhed end selve Skønheden, mere en svag men ædel Længsel efter de højeste Maal end en Kamp for at naa dem. Hans Musik er uden gærende Liv og Bevægelse, men den er aldrig banal, men overalt præget af en fornem Aand og bestandig gennemarbejdet med stor Omhu. Som Lærer ved Konservatoriet — skriver Carl Nielsen — var han aldeles ypperlig, hvad C. N. havde Lejlighed til at erfare som Leder af den teoretiske Afdeling i Konservatoriet. »Ved mit aarlige Gennemsyn af Elevernes Arbejder, glædede jeg mig hver Gang over at se, med hvilken Grundighed og Omhyggelighed Berghs Elever arbejdede, og jeg tror det ligesaa meget beroede paa hans rent menneskelige Egenskaber som paa hans Viden og Kunnen. Han havde en stor Evne til at vække Lyst og Interesse hos de unge Mennesker.«

Som De vil se, er der en tydelig Analogi mellem Carl Nielsens Dom om Bergh som Komponist og Konservatorie-Lærer og saa den Karakteristik, som jeg har givet af ham som Videnskabsmand og Universitetslærer.

Og hermed vil jeg slutte disse Mindeord om min kære afdøde Ven.
